

# Har vi etablert et «testregime» i norsk skole?

Av Egil Gabrielsen

I denne artikkelen skal vi se nærmere på bakgrunnen for og omfanget av norsk skoles deltakelse i de mange kartleggingene av elevenes ferdigheter på ulike områder.

Etter at det som gjerne er omtalt som «PISA-sjokket» kom i desember 2001, har spørsmålet presentert i overskriften vært heftig debattert i Norge. Vi skal i fortsettelsen omtale noen av de mange nasjonale og internasjonale kartleggingene som er blitt gjennomført her i landet etter årtusenskiftet og også vurdere i hvilken grad de kan sies å ha hatt betydning for endringer i det norske skolesystemet. Hovedfokus vil være på de prøvene som måler elevenes grunnleggende ferdigheter i lesing og regning, men vi vil også presentere en oversikt over andre kartleggingsområder som er introdusert i her i landet i de senere år.

## Det var enklere før...

I de første årene etter andre verdenskrig var løsningen for elever med lærevansker i realiteten «å gå om igjen» klassetrinn. Riktignok hadde vi allerede i 1881 etablert noen få skoler for «abnorme barn» (blinde, døve og åndssvake), men det var først på 1950-tallet det ble gjennomslag for tanken om at skoletilbudene måtte inkludere alle barn i Norge. Sentralt i denne sammenhengen var spesialskoleloven av 1951. Midt på 1960-tallet drev staten alene over 60 spesialskoler med mer enn 3000 elever. Ved en lovendring i 1955 ble også tiltak i folkeskolen (som var kommunenes ansvar) gjort obligatorisk. Denne formen for undervisning fikk samtidig endret betegnelse til *hjelpundervisning*. Det ble også vedtatt en bestemmelse om statlig refusjon for opprettelsen av skolepsykologiske kontorer. (i dag: Pedagogisk-psykologisk tjeneste – PPT). En stor utfordring med tanke på kvaliteten i de nye tilbudene var lenge mangelen på kvalifisert personale til å ivareta de svake elevenes behov; Statens spesiallærerhøgskole ble for eksempel ikke opprettet før i 1961.

Mot slutten av 1960-årene fikk vi de første tegnene på det som må kunne sies å være et paradigmeskifte for utdanningspolitikken i Norge. Først ble planene om en ytterligere utbygging av de statlige spesialskolene, som Stortinget hadde vedtatt i 1966, stilt i bero. Blom-komiteen la så i en offentlig utredning i 1970 fram forslag som førte til en avgjørende skolepolitisk vending; det ble foreslått å styrke den spesialpedagogiske kompetansen ved å supplere spesialskolene med lokale tilbud i normalskolen (KUD 1970; Befring 2012). Dette forslaget fikk støtte både fra faglig og politisk hold, og ved endringer i lov om grunnskolen av

13. juni 1975 ble lovgrunnlaget for norsk spesialundervisning integrert i grunnskoleloven.

Det var i forbindelse med denne lovendringen at daværende kirke og undervisningsminister, Bjartmar Gjerde, stolt uttalte fra Stortingets talerstol: *Norge har verdens beste skole* (Aftenposten 1975). Det var i realiteten en ren «synsing» som han kunne presentere uten å risikere store protester; lite var gjort for å finne ut hvordan vår enhetsskole fungerte sammenliknet med grunnutdanningene i andre land. Lenge skyldtes dette mangelen på testredskaper som kunne ivareta slike sammenlikninger på en tilfredsstillende, forskningsbasert måte (Gustafsson, 2012). Det var også, med noen få unntak, liten interesse for slike undersøkelser fra norsk skolepolitisk hold før godt ut på 1990-tallet (Gabrielsen og Turmo, 2013).

Noen viktige unntak må nevnes. Norge deltok i IEA-studien (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) med naturfag som tema, kalt The Second International Science Study (SISS). Studien ble gjennomført midt på 1980-tallet og omfattet 10-åringer, 14-åringer og elever i det siste året på videregående skole (IEA 1988; Sjøberg 1986; Horsfjord 1988). Norge deltok også i IEA-studien The Third International Mathematics and Science Study (TIMSS) som ble gjennomført i 1995. Resultatene fra disse undersøkelsene viste at Norge skåret mye lavere enn ønskelig i realfagene sett i et internasjonalt perspektiv (Lie, Kjærnsli og Brekke, 1997). Resultatene fikk noen politiske konsekvenser; blant annet ble naturfag et eget fag på barnetrinnet i læreplanen, L97.

En tredje undersøkelse med norsk deltakelse var en kartlegging av leseferdigheter blant 9-åringer og 14-åringer i 1991, Reading Literacy Study (RLS). Også denne ble gjennomført av IEA og inkluderte hele 32 utdanningssystemer (Elley, 1992; Høien mfl., 1994). De norske resultatene var gode, spesielt for 9-åringene, men også 14-åringene oppnådde resultater godt over det internasjonale gjennomsnittet. Resultatene fikk imidlertid lite oppmerksomhet i den norske offentligheten. Dette gjaldt også fra ledende eksperter, fra politikere og fra media. Dette kan delvis forstås i lys av en utbredt skepsis til tester i norske akademiske miljøer og i embetsverket på 1980- og 1990-tallet (Gabrielsen og Turmo, 2013).

## **Hva ble endret på 1990-tallet?**

Norge har, som vist, ingen lang tradisjon når det gjelder å måle kvalitet i utdanningen. Allerede i 1988 ble det i en OECD-rapport etterlyst en mer systematisk vurdering av måloppnåelse i den norske skolen (OECD 1988-89).

Innspillet utløste en langvarig debatt om temaet på 1990-tallet, både i Stortinget og i offentlige dokumenter. Interessen kan sees i sammenheng med de nye og tydelige overnasjonale forpliktelsene i utdanningspolitikken, utløst ved Norges deltakelse i EUs utdanningsprogram som del av vår ratifisering av EØS-avtalen i 1994 (Telhaug og Mediås 2004).

Norge innførte skolestart for 6-åringer i 1997. Høyre hadde foreslått senket skolestartsalder fra tidlig på 1980-tallet, men det var først da Arbeiderpartiets landsmøte i 1989 ga sin støtte til å utvide skoleplikten, at konkrete utredninger ble startet. Forslaget møtte betydelig motstand, blant annet fra alle de andre partiene på Stortinget og også fra daværende Norsk Lærerlag.

Etter en fem år lang debatt vedtok Stortinget enstemmig å senke skolestartsalderen til seks år og utvide grunnskolen til ti år. Det ble i vedtaket presisert at det ikke var den «gamle» førsteklassen som skulle flyttes ett år ned. Slik fikk skoletilhengerne 6-åringene inn i skolen, mens barnehagetilhengerne fikk gjennomslag for at det første skoleåret skulle være lekpreget og uten formell leseopplæring. Førskolelærer og allmennlærer skulle sammen ha ansvaret for den nye førsteklassen og hele småskoletrinnet skulle nå preges av det som gjerne ble omtalt som det beste fra både barnehagens og skolens tradisjon. Disse prinsippene lå til grunn for utarbeidelsen av ny læreplan for den 10-årige grunnskolen, L97.

Lese- og skriveopplæring har alltid hatt en sentral plass i småskolen, men temaet er behandlet ulikt i de tre nasjonale læreplanene som var gjeldende i Grunnskolen i siste del av 1900-tallet. Læreplanen M74 var tydelig i sin videreføring av den norske tradisjonen med vektlegging av lydbaserte metoder i leseinnlæringen (Dahle 2000). De samme ordene gikk igjen i elevtekstene, og det ble i hovedsak brukt lydrette ord, for å sikre elevene en god bokstavkunnskap og å lære seg sammenhengen mellom bokstaver eller grupper av bokstaver og deres tilhørende lyder (bokstav/lyd-kunnskap).

I Mønsterplanen fra 1987 (M87) ble denne tradisjonen brutt, og det ble lagt større vekt på meningsaspektet i leseinnlæringen. Det ble vanligere å bruke autentiske og meningsfulle tekster, som ofte var kompliserte rent leseteknisk fordi de inneholdt mer lavfrekvente og lengre ord, ofte med vanskelige lydkombinasjoner. M87 inneholdt lite informasjon om hvordan leseinnlæringen skulle gjennomføres og vurderes i så måte å være langt mindre til hjelp for lærerne sammenliknet med M74 (ibid.).

Fagplanen i norsk i Læreplan 1997 (L97) overlot det faglige og metodiske opplegget for leseopplæringen helt til lærerne (ibid.). Planen foreskrev at opplæringen skulle gå over de to første årene, i tråd med de politiske føringene

som var lagt. I 1. klasse skulle det ikke være noen forventninger om at eleven skulle knekke lesekode; de skulle i prinsippet selv styre progresjonen...*ved å ta bokstavane i bruk i si eiga takt* (Læreplanverket s. 117). I 2.klasse ...*skal elevane bruke bokstavane og gradvis erobre lese- og skrivekunsten* (ibid. s. 118).

Metodemangfoldet som det ble åpnet for i M87, ble ytterligere forsterket i L97. Bare i år 2000 ble det for eksempel gitt ut hele 10 nye begynnerleseverk basert på ulike metodetilnærminger. I tillegg ble godkjenningsordningen for lærebøker fjernet dette året (Skjelbred 2012).

Disse endringene må ha vært krevende for mange lærere, spesielt for de nyutdannede som hadde hatt lite om emnet leseopplæring og lese- og skrivevansker i sin lærerutdanning. En undersøkelse gjennomført rundt årtusenskiftet ved alle landets 18 allmennlærerutdanninger, viste at disse temaene ble svært ulikt behandlet ved lærestedene (Dahle og Gabrielsen, 2001). For førskolelærerne, som fra 1997 ble tilsatt i skolen, må situasjonen ha vært enda verre. Rammeplanen for tre-årig førskolelærerutdanningen fra 1980 inneholdt nemlig ingenting om leseopplæring. Etter hvert var det flere førskolelærere som sikret seg tilleggsutdanning i småskolepedagogikk.

Den første indikasjonen på at Reform 97 kanskje ikke hadde vært så vellykket, i det minste med tanke på grunnskoleelevenes leseutvikling, kom i 2000. Senter for leseforskning hadde, på oppdrag fra departementet, i 1994 utviklet en kartleggingsprøve i lesing til bruk i 2. klasse. Etter at skolestartalderen ble senket til 6 år fra 1997, ble det nødvendig å restandardisere denne prøven for å tilpasse den til L97 og å ta hensyn til at målgruppen nå gikk i 3. klasse.

Resultatene forundret forskerne, og også skolepolitikere: Elevene med ett år lengre skolegang oppnådde klart dårligere resultater enn de 9-åringene som ble kartlagt i 1994. Signifikant flere skåret under det som var definert som kritisk grense, samtidig som færre løste alle leseoppgavene korrekt (Engen og Solheim 2001). Hva hadde vi gjort med «verdens beste skole»?

## **Svake norske resultater i internasjonale undersøkelser**

PISA-undersøkelsen (Programme for International Student Assessment) er allerede nevnt. Det var Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) som sto bak undersøkelsen som ble gjennomført i 32 land i 2000. OECD hadde allerede gode data på innsatsfaktorene i de ulike utdanningssystemene. Siktemålet med PISA er å kartlegge hvor godt elever som er i ferd med å avslutte obligatorisk skolegang (15 åringer), er rustet til å møte voksenlivet. Tre områder inngår i kartleggingen: lesing, regning og naturfag. Ett

av områdene defineres som hovedområde i hver undersøkelse som siden har vært gjennomført hvert tredje år; i 2000 var dette lesing.

Resultatene fra PISA 2000 vakte betydelig oppsikt. Norske elever skåret bare gjennomsnittlig i OECD-sammenheng, og dårligere enn alle våre nordiske naboland. Kristin Clemet, som var nyutnevnt utdanningsminister da resultatene ble presentert, karakteriserte resultatene som svært skuffende, og sammenlignet det med som å komme hjem fra vinter-OL uten en medalje. Resultatene fikk en massiv medieoppmerksomhet som til dels var preget av krisemaksimering, og i en del tilfeller ble tolket langt utover det resultatene ga grunnlag for. Kritikere av Reform 97 brukte for eksempel de svake leseresultatene som «bevis» for feilslått leseopplæring og «glemte» at de elevene som deltok i PISA 2000 gikk i sjette klasse da Reform 97 ble innført.

PIRLS-sjokket kom året etter. Representative utvalg av elever på 4.trinn var målgruppen for PIRLS 2001. I Norge var det dermed elever som begynte på skolen i 1997 som utgjorde «det norske leselandslaget». Det er The International Association for the Educational Achievement (IEA) som står bak PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study), og PIRLS har senere vært gjennomført hvert femte år. Leseferdighet i PIRLS måles som leseforståelse, og omfatter evne til å forstå og bruke skriftspråket ved å hente ut informasjon og konstruere mening fra ulike tekster (Mullis mfl. 2003). Prøvene inneholder en jevn fordeling av litterære tekster og fakta-tekster. I tillegg inngår spørreskjema til elever, til foreldre, til lærere og rektor.

De norske resultatene i PIRLS 2001 ble også opplevd som skuffende. Vi lå litt under det internasjonale gjennomsnittet og alle de andre nordiske landene som deltok, skåret betydelig bedre enn Norge. Minst like bekymringsfullt var det at hver 8. norsk elev ikke nådde opp til det som var definert som Lavt mestringsnivå, mens over 20 prosent fungerte på nevnte nivå.

## **Tiltak ble iverksatt**

Våren 2001 hadde daværende statsråd, Trond Giske, satt ned et utvalg som skulle komme med forslag til hvordan man kunne forbedre kvaliteten i norsk skole. Etter regjeringsskiftet høsten 2001 og etter presentasjonen av de første PISA-resultatene samme år, reviderte den nye statsråden, Kristin Clemet, mandatet og supplerte utvalget med flere medlemmer. Kvalitetsutvalget, som ble den vanlige betegnelsen på utvalget, understreket at evalueringen av norsk skole hadde vært høyst mangelfull og argumenterte for store endringer. Utvalget leverte to innstillinger som kom til å få stor betydning for den videre skoleutviklingen. NOU-innstillingene *Førsteklasses fra første klasse* (2002) og *I*

*første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle* (2003) inneholdt over 100 forbedringsforslag, hvorav mange fikk plass i *Kultur for læring* (St.melding nr. 30). Meldingen ble behandlet i Stortinget i 2003 og ga blant annet tverrpolitisk støtte til å innføre et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem for skolen (NKVS).

Senere meldinger til Stortinget har også vært opptatt av vurderingselementet i utdanningssystemet. Lærerprofesjonens kompetanse i å vurdere elevenes læringsutbytte har vært sterkt understreket som en av de viktigste faktorene for å kunne lykkes med sosial utjevning i skolen (St.meld. nr. 16, 2006-2007). Innføringen av obligatoriske kartleggingsprøver og nasjonale prøver ble en konsekvens av dette. Det ble etablert kartleggingsprøver i lesing og regning og digitale ferdigheter. Kartleggingsprøvene skal hjelpe skolene og lærerne til å finne de elevene som trenger ekstra hjelp.

Denne begrunnelsen gjelder også for de nasjonale prøvene, som også inngår som en del av det norske kvalitetsvurderingssystemet. Prøvene gjennomføres nå på grunnskolens 5., 8. og 9. i regning, lesing og engelsk (ikke engelsk på 9. trinn). Prøvene blir gjennomført tidlig på høsten og er i prinsippet obligatoriske. Det er likevel innført fritaksregler.

Et annet viktig tiltak som ble satt i gang etter «sjokket» i 2001, var utviklingen av en egen handlingsplan med tittelen *Gi rom for lesing*. Planen fungerte i perioden 2003-2007 både som overordnet strategi for styrking av arbeidet med lesing i skolen, og som en konkret tiltaksplan, både sentralt og lokalt. Evalueringen av prosjektet viste at det ble skapt et bredere og mer sammensatt aktørnett rundt lesing, og dette har spesielt kommet barnetrinnet til gode (Buland mfl.2008).

Nevnes må også de mange etter- og videreutdanningstilbudene som er etablert for førskolelærere og lærere på lese- og skriveområdet. PAPS-kursene (Pedagogisk arbeid på småskoletrinnet) ble satt i gang som videreutdanningskurs for førskolelærere som ønsket å arbeide i skolen. Lesing 1 og Lesing 2 har vært viktige videreutdanningstilbud for lærere.

## **Bedre resultater i PIRLS, PISA og TIMSS**

Det var et enstemmig Storting som justerte den utdanningspolitiske kursen i tiden etter de overraskende svake resultatene som ble registrert i de første PISA-PIRLS- og TIMSS-undersøkelsene. Viktige signal ble gitt gjennom den nye læreplanen, LK06. Elevens læringsutbytte, ikke minst med hensyn til grunnleggende ferdigheter i lesing og regning, ble vektlagt i større grad enn tidligere. I tillegg til fortsatt deltakelse i de forannevnte internasjonale

undersøkelsene, ble også bruken av kartleggingsprøver og nasjonale prøver videreført.

Resultatene fra de nevnte internasjonale undersøkelsene etter 2006 har bekreftet at norske elever etter hvert oppnådde bedre resultater enn det som er omtalt foran. I leseundersøkelsen PIRLS (på 5. trinn) ble det registrert en positiv utvikling i 2011 og en enda tydeligere framgang i 2017. Også PISA- og TIMSS-resultatene i perioden 2009 – 2018 har bekreftet de samme positive tendenser.

Det var på denne bakgrunn skuffende da resultatene fra PIRLS 2021 ble lagt fram i mai 2023. Selv om resultatene fortsatt ligger over nivået fra de første PIRLS-undersøkelsene i 2001 og 2006, viste de at norske 5.trinnselever nå var svakere lesere enn fem år tidligere. Mange har pekt den spesielle situasjonen som Covid 19 forårsaket, som forklaring til denne nedgangen. PISA-undersøkelsen som skulle vært gjennomført våren 2020 ble for øvrig utsatt ett år som følge av pandemien, og resultatene presenteres derfor ikke før i desember 2023.

## **Andre kartlegginger**

Tabell 1 gir en samlet oversikt over de ulike nasjonale og internasjonale undersøkelsene som har vært gjennomført i Norge siden årtusenskiftet. Den bekrefter at Norge har deltatt i flere undersøkelser utover de undersøkelsene av grunnleggende ferdigheter som er omtalt foran.

Det er fortsatt en del motstand og skepsis til denne kartleggingen. Kritikerne understreker, med rette, at *alt som teller, ikke kan telles*, og peker på at kartleggingen kan ha fått en for dominerende plass i skolehverdagen.

Tidsbruken er noe kritikerne peker på, og det må derfor avslutningsvis understrekes at de internasjonale kartleggingene baseres på nasjonale utvalg på klassenivå. Sjansene for at en klasse blir trukket ut er ca. 8 prosent. Det betyr at sjansene for at en elev i norsk grunnskole må bruke en skoledag på en av de internasjonale undersøkelsene, er langt mindre enn at eleven går gjennom den 9-årige grunnskolen uten å ha vært deltaker.

Innføringen av obligatoriske nasjonale prøver og kartleggingsprøver i norsk grunnskole har utvilsomt bidratt til at elevenes læringsutbytte er blitt viet større oppmerksomhet i norsk skoledebatt. Samtidig gir deltakelsen i internasjonale kartlegginger med tre til fem års mellomrom muligheten for å sammenlikne norske elevers grunnleggende ferdigheter med tilsvarende ferdigheter i land som det er naturlig for oss å sammenlikne oss med.

Norsk skole trenger slike korrektiv!

| Navn                      | Type           | Fagområde                                                | Populasjon                  | Når                  |
|---------------------------|----------------|----------------------------------------------------------|-----------------------------|----------------------|
| <b>TIMSS</b>              | Inter-nasjonal | Matematikk og Naturfag                                   | 4. og 8. trinn              | Hvert 4. år fra 1995 |
| <b>PISA</b>               | «              | Leseferdighet<br>Matematikk<br>Naturfag                  | 15-åringer                  | Hvert 3. år fra 2000 |
| <b>PIRLS</b>              | «              | Leseferdighet                                            | 5. trinn                    | Hvert 5. år fra 2001 |
| <b>ICCS</b>               | «              | Demokrati<br>Medborgerskap                               | 9.trinn                     | Hvert 6. år 2009     |
| <b>ICILS</b>              | «              | IKT-kompetanse                                           | 9.trinn                     | Hvert 5. år fra 2013 |
|                           |                |                                                          |                             |                      |
| <b>IALS</b>               | «              | Lesing<br>Tallforståelse                                 | Voksne (16 -65 år)          | 1998                 |
| <b>ALL</b>                | «              | Lesing<br>Tallforståelse<br>Problemløsning               | Voksne (16 -65 år)          | 2003                 |
| <b>PIAAC</b>              | «              | Lesing<br>Tallforståelse<br>Problemløsning               | Voksne (16 -65 år)          | 2012<br>2022         |
|                           |                |                                                          |                             |                      |
| <b>Nasjonale prøver</b>   | Nasjonal       | Lesing,<br>Matematikk<br>Engelsk                         | 5., 8. og 9. trinn          | Hvert år             |
| <b>Kartleggingsprøver</b> | Nasjonal       | Lesing,<br>Matematikk<br>Engelsk<br>Digitale ferdigheter | 1., 2., 3., 4, og 11. trinn | Hvert år             |

**Tabell 1: Oversikt over de ulike nasjonale og internasjonale kartleggingene som er gjennomført i Norge etter år 2000**



## Referanser:

Aftenposten, 21. juni 1975.

Befring, E. (2012): *Spesialpedagogikk: historisk framvekst, ansvarsoppgaver, forståelsesmåter og nye perspektiver*, i Befring, Edvard og Reidun Tangen: *Spesialpedagogikk*, Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Buland, T., Dahl, T., Finbak, L. & Havn, V. (2008). *Det er nå det begynner. Sluttrapport fra evalueringen av tiltaksplanen «Gi rom for lesing»*. SINTEF Teknologi og samfunn og NTNU Voksne i livslang læring.

Dahle, A.E. (2000): *Norsk leseopplæring fra 1974 til 2000, en positiv utvikling?*  
Hovedfagsoppgave i spesialpedagogikk, Avdeling for lærerutdanning, Høgskolen i Stavanger.

Dahle, A.E. og Gabrielsen, E. (2001): «Leseopplæring i grunnskolen: Lærerutdanningens ansvar», *Spesialpedagogikk* 8: 3–7.

Elley, Warwick. B. (1992): *How in the world do students read?* Hamburg: International Association for the Evaluation of Educational Achievement.

Engen, L. & Solheim, R. G. (2001). Leseferdighetsnivået blant småskoleelever, Norsk skoleblad 6: 28-30.

Gabrielsen, E. & Turmo, A. (2013). Det norske testtiåret. I *Utdanning 2013*. Statistisk sentralbyrå.

Gustavsson, J. E. (2012). Något om utvecklingen av de internationella studierna av kuskaper och färdigheter. I: Hopfenbeck, T.N., Kjærnsli, M. & Olsen, R.V: *Kvalitet i norsk skole. Internasjonale og nasjonale undersøkelser av læringsutbytte og undervisning*. Oslo: Universitetsforlaget

Horsfjord, V. (1988): *Elevene og naturfaget i grunnskolen. Rapport nr. 3 fra SISS-prosjektet: The Second International Science Study*, Oslo: Universitetsforlaget AS, Oslo.

Høien, T., Lundberg, I & Tønnessen F.E. (1994): *Kor godt les norske barn? 2. rapport fra den norske delen av den internasjonale undersøkelsen av lesevaner og leseferdighet blant 9- og 14-åringer i regi av IEA, 1989–1992*, Stavanger: Senter for leseforskning.

IEA (1988): *Science achievement in seventeen countries: A preliminary report*, Oxford.

KUD (1970): *Innstilling om lovregler for spesialundervisning mv.* (Blom-komiteens innstilling).

L97 *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.

LK06 *Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Midlertidig utgave juni 2006*, Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet.

Mullis, I.V.S., Martin, M., Gonzalez E.J. & Kennedy, A.M. (2003): *PIRLS 2001 International Report. IEA's Study of Reading Achievement in Primary Schools in 35 countries*. USA: Boston College, Lynch School of Education/IEA.

Mullis, I.V.S., Martin, M., Kennedy, A.M. & Foy, P. (2007): *PIRLS 2006 International Report. IEA's progress in International Literacy Study in Primary Schools in 40 countries*. USA: Boston College, Lynch School of Education/IEA.

NOU (2002:10): Førsteklasses fra første klasse. Forslag til rammeverk for et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem av norsk grunnopplæring.

NOU (2003:16): I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle.

OECD (1988-89): *Ekspertvurdering fra OECD. OECD-vurdering av norsk utdanningspolitikk*, Oslo: Aschehoug.

OECD (2001): *Knowledge and Skills for Life. First Results from the OECD Programme for International Student Assessment (PISA) 2000*. Paris: OECD.

Sjøberg, S. (1986): *Elever og lærere sier sin mening. Rapport nr. 1 fra SISS-prosjektet*, Oslo: Universitetsforlaget/Imtec.

Skjelbred, D. (2012): «Lese og skriveopplæring og tidlig innsats», i: Bjørnsrud, H. & Nilsen, S. *Tidlig innsats. Bedre læring for alle?* Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

St.meld. nr. 42 (1965–66): *Om utbygging av spesialskolene*, Kirke- og utdanningsdepartementet.

St.meld. nr. 30 (2003–2004): *Kultur for læring*, Kunnskapsdepartementet.

St.meld. nr. 16 (2006 -2007): *Og ingen sto igjen, Tidlig innsats for livslang læring*. Kunnskapsdepartementet.

Utdanningsdirektoratet (2008): *Nasjonalt kvalitetsvurderingssystem for grunnopplæringen*. ([http://www.udir.no/templates/udir/TM\\_Artikkel.aspx?id=1117](http://www.udir.no/templates/udir/TM_Artikkel.aspx?id=1117))